

УДК 377.1:616.314-084

В. М. Косенко,
кандидат медичних наук
(Житомирський інститут медсестринства)
kosenkoz@mail.ru
ORCID: 0000-0002-4486-8317

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ НА ПРАКТИЧНОМУ ЗАНЯТТІ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ "ПРОФІЛАКТИКА СТОМАТОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ"

У статті розглянуто можливість реалізації компетентісного підходу на практичному занятті з навчальної дисципліни "Профілактика стоматологічних захворювань". Проаналізовані загальні та фахові компетентності, які можуть бути сформовані чи закріплені при вивченні теми "Індексна оцінка гігієнічного стану порожнини рота". Розроблено методичний сценарій професійного тренінгу з елементами рольової гри, запропоновані методи навчання, вказані необхідні матеріали методичного забезпечення.

Ключові слова: компетентність, методичний сценарій, професійний тренінг.

Постановка наукової проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. У наш час зростає необхідність підготовки не лише професійно досконалого спеціаліста в медичній сфері, але й особистості, яка спроможна на постійне самовдосконалення, прояв мобільності [1; 2]. Фахова підготовка повинна забезпечувати майбутнього спеціаліста всіма необхідними вміннями, навичками та особистісними характеристиками для того, щоб він відповідав новим професійним стандартам та був конкурентоспроможним на європейському ринку праці [3; 4]. Не є виключенням проблема якісної підготовки фахівця такого рівня у сфері медицини, зокрема стоматології.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Методологічною основою дослідження є праці, які присвячені розкриттю теоретичних засад компетентісного підходу до навчання у ВНЗ [3; 4; 5]. О. Овчарук (2003), Л. Гринкруг (2012), Ю. Рашкевич (2014), М. Філоненко (2015) вивчали різні аспекти компетентісного підходу [6; 1; 7; 5].

Однак питання щодо впровадження компетентісного підходу у підготовку студентів медичних закладів потребує глибших досліджень, що і спонукало до написання статті.

Мета статті: розробити методичний сценарій практичного заняття з навчальної дисципліни "Профілактика стоматологічних захворювань" на основі компетентісного підходу.

Для реалізації мети були поставлені **завдання:** вивчити літературні джерела щодо теми дослідження; визначити перелік загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, які можуть бути сформовані чи закріплені на практичному занятті; скласти методичний сценарій професійного тренінгу з елементами рольової гри.

У дослідженні були використані бібліосемантичний метод, метод системного аналізу і логічного узагальнення.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Відповідно до розроблених методичних вказівок практичне заняття "Індексна оцінка гігієнічного стану порожнини рота" складається з 3 складових: підготовчого етапу, основної та заключної частин. На кожному етапі формуються нові компетентності або ж закріплюються вже сформовані.

Серед методів навчання запропоновано: дискусійні (діалог, групова дискусія, розбір ситуацій з практики); професійний тренінг з елементами рольової гри; комунікативний тренінг.

Перевірку знань і вмінь студентів доцільно проводити, використовуючи наступні методи контролю: усне індивідуальне та фронтальне опитування; вирішення тестових та ситуаційних завдань.

Враховуючи, що тільки інтегрований підхід може забезпечити формування цілісної системи знань, умінь та навичок, необхідних фахівцю для виконання професійних обов'язків, значна увага має бути приділена міжпредметним зв'язкам. При встановленні міждисциплінарних взаємозв'язків необхідно звертати увагу на попередні (забезпечуючі) дисципліни, наступні дисципліни та внутрішньопредметні зв'язки.

На підготовчому етапі визначається мотивація навчальної діяльності, перевіряється вхідний рівень знань. Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття: теоретичні питання, тестові та ситуаційні завдання різного ступеня складності.

На цій стадії доцільно застосовувати комунікативний тренінг з застосуванням прийомів "Мікрофон" та "Незакінчені речення".

Вже в першій частині заняття можуть бути сформовані та закріплені наступні загальні компетентності: здатність спілкуватися рідною мовою як усно, так і письмово; навички міжособистісної взаємодії, а серед фахових компетентностей: здатність застосовувати на практиці принципи медичної етики та деонтології; здатність до обміну професійним досвідом.

Основний етап заняття – проведення професійного тренінгу з елементами рольової гри. Під час тренінгу створюється невимушене спілкування, яке відкриває перед групою студентів безліч варіантів розвитку та розв'язання проблеми. Професійний тренінг робить процес навчання цікавим та необтяжливим.

Основний етап повинен передбачати:

- ознайомлення учасників із темою, метою, структурою професійного тренінгу з елементами рольової гри;
- у цій частині викладач проводить демонстрацію практичних навичок, пов'язаних з визначенням гігієнічних індексів; об'єднує студентів у групи по 4 чоловіки та виділяє оснащені робочі місця;
- кожна група отримує інструкції щодо організації роботи.

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття: структурно-логічна схема змісту теми, алгоритми для формування професійних вмінь та навичок, практичні завдання (типові, нетипові, не прогнозовані ситуації).

Під час проведення професійного тренінгу з елементами рольової гри студенти виконують ролі: гігієніста зубного, медичної сестри, пацієнта та експерта.

Гігієніст зубний обстежує пацієнта, встановлює ймовірний діагноз, визначає гігієнічні індекси Федорова-Володкіної, Гріна-Вермільйона та аналізує отримані результати, добирає засоби індивідуальної гігієни, складає оздоровчу програму, навчає правилам гігієни, відповідає на питання пацієнта, демонструє правила заповнення медичної документації.

Медична сестра проводить дезінфекцію стоматологічного інструментарію.

Експерт контролює дії гігієніста зубного та медичної сестри.

Відпрацьовуючи навички, студенти міняються ролями (табл.1).

Таблиця 1

Методичний сценарій професійного тренінгу з елементами рольової гри

Етапи та їх функції	Дії викладача	Дії студентів	Загальні та фахові компетентності, які формуються чи закріплюються на занятті	Методичне забезпечення
1	2	3	4	5
I Підготовчий етап (доаудиторний) (організаційні заходи, постановка навчальних цілей)	1. Обґрунтовує тему професійного тренінгу з елементами рольової гри. 2. Розробляє план заняття. 3. Готує питання для самостійного опрацювання. 4. Визначає методи обстеження стоматологічних пацієнтів. 5. Перевіряє наявність інструментів, медикаментів, матеріалів, необхідних для обстеження. 6. Розробляє критерії оцінювання знань та вмінь студентів.	1. Знайомляться з темою професійного тренінгу з елементами рольової гри. 2. Вивчають літературні джерела щодо теми заняття. 3. Опановують методи обстеження стоматологічних пацієнтів, акцентуючи увагу на гігієнічних індексах. 4. Відпрацьовують методику визначення гігієнічних індексів Федорова-Володкіної та Гріна-Вермільйона. 5. Вивчають правила заповнення медичної документації	1. Здатність спілкуватися рідною мовою як усно, так і письмово. 2. Навички міжособистісної взаємодії. 3. Здатність застосовувати на практиці принципи медичної етики та деонтології. 4. Здатність до обміну професійним досвідом.	1. Методичні вказівки для студентів 2. Посібники, підручники, монографії, аналітичні огляди щодо теми рольової гри. 3. Інтернет-ресурси. 4. Перелік тем для самостійного опрацювання. 5. Галузевий медико-економічний стандарт надання стоматологічної допомоги.
II Основний етап				
Організаційний етап (аудиторний)	1. Контролює готовність студентів, використовуючи елементи	1. Розподіляють ролі поміж учасниками гри. 2. Слідкують за професійними діями	1. Здатність спілкуватися рідною мовою як усно, так і письмово.	1. Методичні вказівки для студентів 2. Інформаційн

	<p>комунікативного тренінгу.</p> <p>2. Знайомить студентів зі шкалою оцінювання.</p> <p>3. Повідомляє про час проведення рольової гри.</p>	<p>викладача, пов'язаними з обстеженням стоматологічного пацієнта та визначенням гігієнічних індексів.</p> <p>3. Переглядають відеоматеріали за темою рольової гри.</p>	<p>2. Навички міжособистісної взаємодії.</p> <p>3. Здатність застосовувати на практиці принципи медичної етики та деонтології.</p> <p>4. Здатність до обміну професійним досвідом.</p>	<p>і матеріали з питань діагностики та профілактики стоматологічних захворювань (пам'ятки, стенди, плакати).</p> <p>3. Інструкції та алгоритми визначення гігієнічних індексів.</p> <p>4. Відеоматеріали</p>
Початок роботи	<p>1. Спостерігає, контролює проведення обстеження хворих та надає допомогу при потребі.</p> <p>2. Контролює заповнення медичної документації.</p> <p>3. Забезпечує додатковою інформацією.</p> <p>4. Упорядковує, коригує, доповнює висновки студентів.</p> <p>5. Попередньо оцінює роботу кожного студента.</p>	<p>1. Обстежують (візуальний огляд) пацієнтів та встановлюють ймовірний діагноз.</p> <p>2. Визначають індекси ГІ, Гріна-Вермільйона.</p> <p>3. Заповнюють медичну карту стоматологічного хворого.</p> <p>4. Планують лікувально-профілактичну допомогу.</p> <p>5. Добирають засоби індивідуальної гігієни, складають оздоровчу програму, навчають пацієнтів правилам гігієни та відповідають на питання.</p> <p>6. Встановлюють взаємозв'язки між гігієнічними індексами та стоматологічною патологією.</p> <p>7. Проводять дезінфекцію стоматологічного інструментарію.</p>	<p>1. Здатність використовувати знання з циклу загальної підготовки під час надання стоматологічної допомоги.</p> <p>2. Здатність використовувати стандарти та нормативні документи в практичній діяльності.</p> <p>3. Здатність використовувати обладнання, апарати та інструменти у практичній діяльності.</p> <p>4. Здатність приймати обґрунтовані рішення в професійній діяльності.</p> <p>5. Здатність організувати роботу відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці в галузі.</p> <p>6. Здатність працювати в колективі стоматологічного закладу.</p>	<p>1. Предмети та засоби для проведення діагностичних обстежень.</p> <p>2. Інструкції, алгоритми визначення індексів Гріна-Вермільйона, Федорова-Володкіної.</p>
III Підсумковий етап (узагальнення результатів, колективне обговорення)	<p>1. Підводить підсумки виконання основного етапу.</p> <p>2. Вирішує чи досягнуто мету.</p> <p>3. Оцінює теоретичну та практичну підготовку кожного студента за шкалою оцінювання.</p> <p>4. Оголошує оцінки.</p>	<p>1. Активно обговорюють результати проведеної роботи, використовуючи дискусійні методи.</p> <p>2. Узагальнюють отриману інформацію.</p> <p>3. Формують висновки.</p> <p>4. Проводять самооцінку своєї роботи.</p>	<p>1. Здатність бути критичним та самокритичним.</p> <p>2. Здатність приймати обґрунтовані рішення в професійній діяльності.</p> <p>3. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.</p> <p>4. Здатність працювати</p>	<p>1. Критерії та шкала оцінювання.</p>

			в колективі стоматологічного закладу.	
--	--	--	---------------------------------------	--

В основній частині заняття можуть бути сформовані та закріплені наступні компетентності: здатність використовувати знання з циклу загальної підготовки під час надання стоматологічної допомоги; здатність використовувати стандарти та нормативні документи в практичній діяльності; здатність використовувати обладнання, апарати та інструменти у практичній діяльності; здатність приймати обґрунтовані рішення в професійній діяльності; здатність організувати роботу відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці в галузі; здатність працювати в колективі стоматологічного закладу.

На заключному етапі викладач підводить підсумок заняття щодо досягнення поставленої мети й розв'язання поставлених задач, відмічає помилки, вдалі та невдалі епізоди на кожному етапі, активність та обізнаність кожного учасника, доцільність інтерактивної форми проведення практичного заняття, пропонує студентам висловитися щодо професійної зацікавленості у вивченні теми. На занятті виставляється середня оцінка на основі усних відповідей, демонстрації практичних навичок, вирішення ситуаційних задач, тестових завдань. Оцінюється активність кожного студента, вміння дати відповідь на запитання та прийняти важливі рішення.

У заключній частині заняття можуть бути сформовані та закріплені наступні компетентності: здатність бути критичним та самокритичним; здатність приймати обґрунтовані рішення в професійній діяльності; здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт; здатність працювати в колективі стоматологічного закладу

Матеріали методичного забезпечення заключного етапу заняття: тестові та ситуаційні завдання.

Приклади навчальних ситуацій.

Навчальна ситуація 1.

Комплекс санітарно-освітніх заходів, спрямований на збереження і зміцнення здоров'я населення, профілактику стоматологічних захворювань можна відтворити у вигляді схеми. Оберіть правильну схему і охарактеризуйте:

- 1) інформація → знання → переконання → вчинки (навички);
- 2) знання → інформація → вчинки → переконання;
- 3) інформація → знання → вчинки → переконання.

Навчальна ситуація 2.

Встановіть та охарактеризуйте індекс Федорова – Володкіної при наступних показниках: 31 – 1 бал; 32 – 1 бал; 33 – 1 бал; 41 – 1 бал; 42 – 1 бал; 43 – 2 бали.

Навчальна ситуація 3.

У хворого фіксується підвищена схильність до утворення зубного нальоту. Дайте об'єктивну оцінку гігієнічному стану порожнини рота, використовуючи індекси Федорова-Володкіної та Гріна-Вермільйона. Підберіть індивідуальні предмети і засоби гігієни та поясніть методику застосування.

Навчальна ситуація 4.

У класі присутні діти, які вміють чистити зуби і регулярно дотримуються правил гігієни порожнини рота та діти, які нехтують профілактичними заходами. Ваші дії? Вкажіть особливості проведення санітарно-освітньої роботи в цьому колективі.

В таблиці 2 відтворені очікувані результати навчання в трьох сферах за Б. Блумом

Таблиця 2

Характеристика результатів навчання	
Критерії	Результати навчання в трьох сферах за Б.Блумом
<i>Когнітивна сфера</i>	
Знання	Здатність визначати гігієнічний стан порожнини рота, використовуючи індекси Федорова-Володкіної та Гріна-Вермільйона
Розуміння	Здатність знаходити рішення при виконанні фахових задач, пов'язаних зі встановленням гігієнічного стану порожнини рота
Застосування	Здатність застосовувати знання та навички із циклів загальної та професійної підготовки при вирішенні спеціалізованих завдань, пов'язаних з індексною оцінкою гігієнічного стану порожнини рота
Аналіз	Здатність аналізувати результати виконаної роботи, усвідомлювати персональну відповідальність за кінцевий результат
Синтез	Здатність аргументувати висновки на кожному етапі професійної діяльності, зокрема, при встановленні гігієнічного стану порожнини рота
Оцінювання	Здатність оцінювати якість виконаної роботи, корегувати професійні дії з метою усунення негативних наслідків

<i>Емоційна (афективна) сфера</i>	
Сприйняття	Здатність сприймати інформацію, пов'язану зі встановленням гігієнічного стану порожнини рота
Реагування	Здатність давати відповіді на проблемні питання, пов'язані зі встановленням індексів Федорова-Володкіної та Гріна-Вермільйона
Ціннісна орієнтація	Здатність вибирати професійно значущі ідеї, відстоювати свою точку зору, проявляти інтерес до людей як до об'єктів професійної діяльності. Турбуватися про здоров'я пацієнтів на етико-деонтологічних засадах
Організація та концептуалізація	Здатність виділяти головне з набору однакових фактів. Здатність погоджувати з колегами плани професійної діяльності, виявляти проблеми та знаходити шляхи їх конструктивного рішення
Характеристика системи цінностей	Здатність демонструвати повагу до етичних принципів, проявляти позитивну професійну, соціальну та емоційну поведінку в фаховій діяльності
<i>Психомоторна сфера</i>	
Імітація	Здатність ідентифікувати, імітувати, копіювати навички, пов'язані зі встановленням гігієнічних індексів
Відтворення маніпуляцій	Здатність дотримуватися стандартів професійної діяльності. Здатність виконувати маніпуляції відповідно до алгоритмів та протоколів надання стоматологічної допомоги
Досягнення точності	Здатність відпрацьовувати до автоматизму техніку визначення індексів Федорова-Володкіної та Гріна-Вермільйона
Посднання	Здатність вдосконалювати послідовність професійних дій за допомогою поєднання двох або більше навичок (проведення перкусії, зондування, визначення гігієнічних індексів)
Натуралізація	Здатність демонструвати автоматизм виконання навичок, точно та скоординовано виконувати стоматологічні маніпуляції, пов'язані зі встановленням гігієнічного стану порожнини рота, при мінімальних зусиллях

Висновки. Компетентнісний підхід вимагає від викладача чіткого розуміння того, які загальні і фахові компетентності необхідні гігієністу зубному в його подальшій професійній діяльності.

Найважливіші завдання – навчити гігієніста зубного надавати лікувально-профілактичну допомогу стоматологічним пацієнтам в умовах інтенсивного розвитку сучасних технологій, адаптуватися до змін на ринку праці, оцінювати соціальні наслідки власних дій.

Інтерактивні форми і методи дають можливість створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент відчуває свою значимість та зможе розкрити свої здібності, відчути впевненість у власних силах.

Перспективи подальшого дослідження проблеми. У подальшому необхідно глибоко та всебічно проаналізувати сучасні методики інтерактивного навчання на основі компетентнісного підходу та можливості їх реалізації на практичних заняттях, пов'язаних з підготовкою гігієністів зубних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гринкруг Л. С. Человеческий потенциал вуза : потребности и возможности развития [монография] / Л. С. Гринкруг, Б. Е. Фишман. – М. : Изд-во "Академия естествознания", 2012. – 315 с.
2. Педагогіка вищої медичної освіти [текст] : [підручник] / С. Д. Максименко, М. М. Філоненко. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 288 с.
3. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні : інформаційно-аналітичний огляд, Національна академія педагогічних наук України, Інститут вищої освіти НАПН України, Національний Еразмус+офіс в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ihed.org.ua/images/biblioteka/Rozvitok_sisitemi_zabesp_yakosti_VO_UA_2015.pdf, вільний.
4. TUNING (для ознайомлення зі спеціальними (фаховими) компетентностями та прикладами стандартів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unideusto.org/tuningeu/>, вільний.
5. Філоненко М. М. Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря : [монографія] / М. М. Філоненко. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 420 с.
6. Овчарук О. Компетентність як ключ до оновлення змісту освіти / О. Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні : Рекомендації з освітньої політики. – К. : "К.І.С.", 2003. – С.13–41.
7. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти [Текст] : [монографія] / Ю. М. Рашкевич. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Hrynkruih L. S. Chelovecheskii potentsyal vuza : potrebnosti i vozmozhnosti razvitiia [Human Potential of the University : the Needs and Development Opportunities] : [monohrafiia] / L. S. Hrynkruih, B. E. Fyshman. – M. : Izd-vo "Akademiiia estestvoznaniia", 2012. – 315 s.

2. Pedagogika vyshchoi medychnoi osvity [Pedagogy of Higher Medical Education] [tekst]: [pidruchnyk] / S. D. Maksymenko, M. M. Filonenko. – K. : Tsentr uchbovoi literatury, 2014. – 288 s.
3. Rozvytok systemy zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity v Ukraini : informatsiino-analitychnyi ohliad, Natsional'na akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy, Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy, Natsionalnyi Erasmus+ofis v Ukraini [Development of Quality Assurance in Ukraine : Information-Analytical Review, the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Institute of Higher Education NAPS of Ukraine, National Erasmus +Office in Ukraine] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://ihed.org.ua/images/biblioteka/Rozvitok_sistemi_zabesp_yakosti_VO_UA_2015pdf, vilnyi.
4. TUNING (dlia oznaiomlennia zi spetsial'nymy (fakhovymy) kompetentnostiamy ta prykladamy standartiv [TUNING (for Review with Specific (Professional) Standards of Competence and Examples] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.unideusto.org/tuningeu/>, vilnyi.
5. Filonenko M. M. Psykholohiia osobystisnoho stanovlennia maibutnoho likaria [Psychology of Personal Formation of the Future Doctor] : [monohrafiia] / M. M. Filonenko. – K. : Tsentr uchbovoi literatury, 2015. – 420 s.
6. Ovcharuk O. Kompetentnist' yak kliuch do onovlennia zmistu osvity [Competence as a Key to Educational Content Renewal] / O. Ovcharuk // Stratehiia reformuvannia osvity v Ukraini : Rekomendatsii z osvithoi polityky [Reformation Strategy of Education in Ukraine : Recommendations on Educational Politics]. – K. : "K.I.S.", 2003. – S.13–41.
7. Rashkevych Yu. M. Bolons'kyi protses ta nova paradyhma vyshchoi osvity [The Bologna Process and the New Paradigm of Higher Education] [Tekst] : [monohrafiia] / Yu. M. Rashkevych. – Lviv : Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, 2014. – 168 s.

Косенко В. Н. Реализация компетентностного подхода на практическом занятии по дисциплине "Профилактика стоматологических заболеваний".

В статье рассмотрена возможность реализации компетентностного подхода на практическом занятии по дисциплине "Профилактика стоматологических заболеваний". Проанализированы общие и профессиональные компетентности, которые могут быть сформированы или закреплены при изучении темы "Индексная оценка гигиенического состояния полости рта". Разработан методический сценарий профессионального тренинга с элементами ролевой игры, предложены методы обучения, указаны необходимые материалы методического обеспечения.

Ключевые слова: компетентность, методический сценарий, профессиональный тренинг.

Kosenko V. N. Implementation of Competence-Based Approach to Practical Training on Discipline "Prevention of Dental Diseases".

Nowadays the necessity for highly qualified medical specialists' training rises. But at the same time we must train an individual in a position of permanent self-improvement and mobility. Method of bibliosystematisation, systems analysis method and logical synthesis were used for our research. According to it the methodological recommendations to the practical lesson "Indexed grade hygienic condition of the oral cavity" were worked up. This practical lesson consists of three components: the preparatory phase, the main part and the final part. At each stage new competences are formed or formed competences are trained. Following teaching methods were proposed: discussion (dialogue, group discussion, analysis of situations in practice); professional training with elements of role-playing games; communication training. For testing students' knowledge and skills different methods of control were used: individual and frontal verbal questioning; solving tests and situational problems. Competence approach requires from a teacher to realize what general and professional competencies are needed for the dental hygienist in his future professional activity. The most important task is to teach future dental hygienist to provide medical and dental preventive care to patients according to intensive development of modern technologies, to adapt to changing labor market, to assess the social consequences of their actions. Interactive forms and methods make it possible to create a comfortable learning environment for students where they can feel their importance and reveal the ability to feel confidence in their own abilities.

Key words: competence, methodical script, vocational training.